

Připravme se na další rok s hrabošem

Od nástupu poslední gradace hraboše polního uplynulo pět let. Situace na většině polích se ani po zimě, která vykazovala po dlouhé době prvky na ČR atypické, tedy s dostatečnou sumou srážek, v podstatě nezměnila. Zdá se, že škody způsobené hrabošem by na moravských polích mohly dosáhnout úrovně roku 2020.

Na Moravě bude rok 2024 ve znamení druhého roku gradace a je pravděpodobné, že v Čechách se bude jednat o nástup prvního roku gradace, jak ukazují data monitoringu ÚKZÚZ.

Shrnutí za rok 2023

Ohlédneme-li se za rokem 2023, kdy nepolevoval ani plošný monitoring ÚKZÚZ, dalo by

se říci, že k celorepublikovému poklesu populací pod úroveň prahu škodlivosti odpovídalo pouze období května, kdy pozorování hraboše probíhalo pouze v porostech, které monitoring umožňovaly (většina plodin v tomto období byla hustě zapojená a nedovolala relevantní hodnocení aktivních východů z nor AVN/ha). Významnější klid byl zaznamenán snad jen do polovi-

ny roku 2021, pak už se hodnota populací jenom zvedala, a to až do jara 2023. Od června až do začátku roku 2024 se průměrné měsíční hodnoty kontinuálně zvedaly až na úroveň okolo 800 AVN/ha.

Na zvýšené počty hraboše reagovali zemědělci hlášením aplikace rodenticidů již na podzim roku 2022. V období od září do konce listopadu byla na

celém území ČR nahlášena aplikace na více než 35 tisíc ha, z čehož 44 % ploch zaujímal Jihomoravský kraj. Druhé místo na pomyslném žebříčku krajů s počtem ohlášených aplikací zaujal kraj Olomoucký. Již v únoru 2023 se rozběhla diskuse nad vydáním povolení výjimky na vyšší dávky rodenticidů pro jarní období. Jakmile byla zpracována dokumentace

i ze strany Státního zdravotního ústavu, ÚKZÚZ vydal výjimku na aplikaci zvýšené dávky do nor.

Od začátku roku 2023 bylo nahlášeno k aplikaci rodenticidů skoro 30 tisíc ha a po vydání výjimky bylo do konce března, kdy bylo možné ještě účinně bojovat s hlodavcem, nahlášeno dalších 91 tisíc ha. V té době byla průměrná hodnota AVN/ha ve Zlín-

ském kraji 1928, v Olomouckém kraji 1730, a v Jihomoravském 1277. V době povolení výjimky většina podniků využívala zpravidla dávku do 2 kg/ha (asi 60 % hlášených aplikací). Dávky nad 2 kg využily podniky zhruba na 33 tisíc ha. Většinou se jednalo o dávku okolo 5 kg/ha, zhruba 8 % žádostí zahrnovalo dávku 10 kg/ha.

(Pokračování na str. 42)

Připravme se ...

(Dokončení ze str. 41)

Asi není nutné zdůrazňovat, že většina hlášení přicházela z krajů Jihomoravského, Olomouckého a Středočeského (ve Zlínském kraji hlášení odpovídaly ploše pouze okolo tisíce ha). Úroda v oblastech postižených kalamitním výskytem hraboše polního v jarním období byla v řadě oblastí silně ovlivněna, např. na Olomoucku dosahovaly ztráty na výnosech

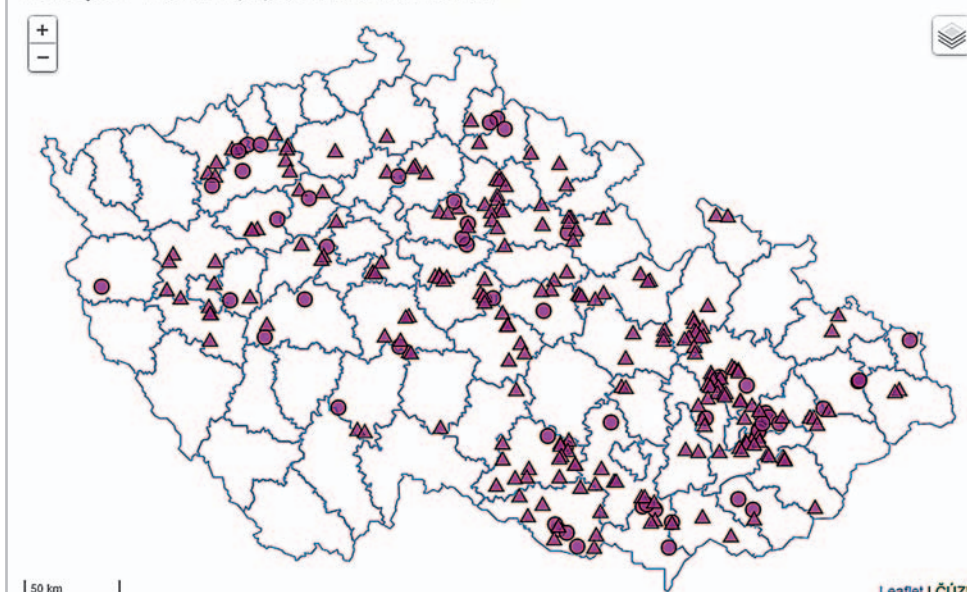
še se přistoupilo i k dalšímu opatření zahrnujícímu možnost nevysévat letní meziploidy a nepodporovat tak jejich výskyt. ÚKZÚZ v tomto smyslu spolupracoval se SZIF a subjekty hospodařící v oblastech ohrožených výskytem hraboše polního mohly aplikovat rodenticidy do greeningových porostů, případně porost meziploidy vůbec nezařadit.

února 2024 bylo nahlášeno k ošetření celkem téměř 17 tis. ha. Převažovala hlášení s postižených krajů (překvapivě ne z kalamitního okresu Kroměříž, kde byla situace dramatická). I výsledky monitoringu ÚKZÚZ ukázaly, že počty hraboše v lednu i v únoru trhaly rekordy, stejně jako teploty. Ačkoliv leden byl hodnocen z pohledu ČHMÚ jako teplotně normální. Srážkově byl měsíc na hranici normálního a nadnormálního měsíce. Srážkově bohatý byl především začátek měsíce, kdy pokračovala povodňová situace z konce roku 2023, která doplnila zásoby mělkých podzemních vod. Únor zaznamenal zatím „jen“ rekordní hodnoty pro 10. únor, jenž padl na 59 ze 167 stanic, které měří teplotu alespoň 30 let. Byly mezi nimi i čtyři s více než stoletou historií. V Opavě meteorologové naměřili 13,4 °C. Tyto zprávy mohly potěšit asi jen hraboše.

Výstupy monitoringu inspektorů ÚKZÚZ ukázaly, že průměrné lednové hodnoty neklesly pod trojnásobek prahu škodlivosti, neboť celorepublikový průměr aktivních výchoďů z nor na hektar dosáhl na konci ledna hodnoty 822. Hodnoty lokálně přesahující 3000 AVN/ha byly zjišťovány nejen v porostech krmených plodin, ale i obilnin a řepky olejky především v okresech na Kroměřížsku, Prostějovsku a Olomoucku.

Únorová data potvrdila stagnaci a mírný pokles na 754 AVN/ha,

hraboš polní – maximální výskyt od 1. 1. 2024 do 1. 3. 2024

Mapa extrémních výskytů hraboše polního v období 1. 1. – 1. 3. 2024

Zdroj: RL portál

což napříč sledovaných plodin představovalo 2,9násobek aktuálního prahu škodlivosti. Vysoké ohrožení porostů trvalo v krajích Jihomoravský, Olomoucký, Zlínský, do výčtu krajů s hodnotami blízkými se kalamitnímu přemnožení se ke Královéhradeckému a Pardubickému kraji přidal i kraj Středočeský. Na začátku února reagoval ÚKZÚZ prodloužením výjimky na aplikaci rodenticidů ve zvýšené dávce do nor pro přípravky Stutox II od 8. února a u přípravku Ratron GW od 28. února 2024, u obou končí výjimka 6. června. Od začátku roku do začátku března bylo nahlášeno k aplikaci rodenticidů okolo 36 tisíc hektarů. V Jihomorav-

ském a Olomouckém kraji se hlášené dávky pohybují okolo 5–10 kg/ha. V oblastech s nižším ohrožením se pohybují hlášení v dávkách 2–3 kg/ha, mnohdy i nižšími.

Stručně na závěr

Stagnace a mírný pokles populace je pro období předjaří typické (viz graf průměrných hodnot AVN/ha), ale i při takto vysokých počtech představuje pro ohrožené okresy extrémní riziko. Od 1. 3. se mění práh škodlivosti z 200 AVN/ha na 50 AVN/ha ve všech plodinách, což posune škodlivost na čtyřnásobek současně dosahovaných hodnot. Na některých lokalitách s přemnoženými populacemi ze zimy mů-

že dojít ke zhroucení, ale na většině dojde k jarnímu boomu společně se startem vegetace. V tuto chvíli jsou vydány výjimky na aplikaci rodenticidů do nor platné do 6. června 2024. Zemědělci mohou pracnost aplikace částečně snížit mechanizací, a to pomocí hraboších pluhů. Ty vykazují poměrně dobrou účinnost pro oba dva typy přípravků (jak Stutox, tak Ratron). Rodenticidy jsou aplikovány do umělé nory, která významně snižuje riziko pozření necílovými organismy (např. zajíci). Jistou nadějí pro případné řešení dramatické situace v oblastech s omezenými možnostmi hospodaření (oblasti s výskytem zvláště chráněných živočichů) skýtá meziřesortní skupina MZe a MŽP, která by měla řešit nesoulad mezi oběma resorty a přicházet s kompromisními řešeními nejen v případě řešení hraboše. Mezi první vlastovky je možné zmínit jednání konané v únoru na MZe, která navázala na workshop konaný v lednu na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Hraboší kalamity jsou „běžnou“ součástí naší krajiny. Díky klimatickým změnám je již nyní jasné, že jeho gradační cykly budou častější a delší. Značný vliv má i podpora systémů hospodaření založených na trvalém pokryvu půdy, což vytváří ideální podmínky pro udržení vysokých populací hrabošů v krajině, které prakticky neklesají během celého roku pod práh škodlivosti. Z pohledu bionomie hraboše a na ní navázanou ochranu je rozhodujícím obdobím časné jaro. Někdy již konec února, ale téměř vždy v březnu začíná jeho rozmnožování. Pokud se podaří úspěšně vyvést první jarní vrhy, bývá to úspěšný nástup rozhodující pro nový vegetační rok. Jak bylo uvedeno výše, včasnou reakcí na zvyšující se četnost hrabošů na pozemku lze zabránit populačnímu boomu, který v extrémním případě představuje potenciál až několik milionů jedinců na konci sezóny. Z dat ÚKZÚZ vyplývá, že rok 2024 bude pro řadu okresů Jihomoravského, Olomouckého, Zlínského kraje a některých oblastí Čech rokem gradace. Aktuální situaci výskytu hraboše polního na celém území ČR je možné sledovat na stránkách Rostlinolékařského portálu, kde najdete i stručné shrnutí, které bývá zveřejněno formou Aktuality.

Ing. Štěpánka Radová Ph.D.
Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský

Poškození ozimé pšenice hrabošem polním, Velká Bíteš

Foto archiv autorky

Poškození ozimé řepky hrabošem polním, Třebíčsko

Foto archiv autorky

krmených plodin 50–80 %. Nejhůře na tom byly oblasti s výskytem zvláště chráněných druhů (v podstatě všechny oblasti s nejvyššími dosaženými hodnotami výskytu hraboše polního na Moravě a v severozápadních Čechách). Zde je vyhlášen celoroční zákaz aplikace rodenticidů a kdokoliv by chtěl na tomto území aplikovat, musel by požádat o výjimku ze zákona o ochraně přírody a krajiny. Tyto výjimky vydávaly krajské úřady, popř. Agentura ochrany přírody a krajiny. Většinou však byly tyto žádosti zamítnuty. Subjekty pak mohly žádat o náhradu škod vzniklých tímto omezením a získat v krajním případě až 20 tisíc Kč/ha (odpovídá škodě na porostu v rozsahu 80 % a více). Náhrady pro podnik hospodařící v oblasti s výskytem křečka polního tak dosahovaly částky 2,5 mil. Kč.

Výskyt hraboše polního nepolevoval ani v době, kdy se vysévaly ozimy. V srpnu a v září se četnost hraboše v průměru pohybovala na úrovni 542 a 603 AVN/ha. Nejhůře na tom byly opět oblasti Moravy. V září se hodnoty vyšplhaly v Jihomoravském, Olomouckém a Zlínském kraji na hodnoty 1027, 1381 a 1661 AVN/ha. V té době bylo vydáno nařízení o výjimečném povolení aplikovat zvýšenou dávku rodenticidů do nor, a to na dobu od 22. září 2023 do 27. února 2024. Z důvodu vysokého tlaku hrabo-

V říjnu se v ČR hodnoty hraboše polního vyhouply na 703 AVN/ha. Ohrožené byly okresy Jihomoravského, Olomouckého a Zlínského kraje, kde byly zaznamenány extrémní počty aktivních výchoďů z nor, v průměru 1235, 1710 a 1216 AVN/ha. Hodnoty lokálně přesahující úroveň 4000 až 8000 AVN/ha (tj. 10–20násobek prahu škodlivosti) byly hojně zaznamenávány právě ve víceletých porostech krmených plodin především na Moravě, ale také ve Středočeském kraji.

Populace hraboše polního vstupovaly do zimy 2023 ve skvělé formě a nijak významně je neovlivnil ani průběh počasí před Vánoci (14 dní mrazů a sněhové pokrývky), ani lednová obleva, která zalila řadu polí na několik týdnů.

Od září do listopadu 2023 byla hlášena aplikace rodenticidů na plochu odpovídající 90 tis. ha. Hlášení přicházela především z Jihomoravského, Olomouckého a Zlínského kraje. Zvýšená četnost hlášení přicházela ale také z krajů Vysočina, Středočeského, Pardubického a Ústeckého kraje, což odpovídalo situaci, kterou zjišťovali inspektoři ÚKZÚZ v rámci monitoringu hraboše v těchto krajích.

Stav hraboše v předjaří 2024

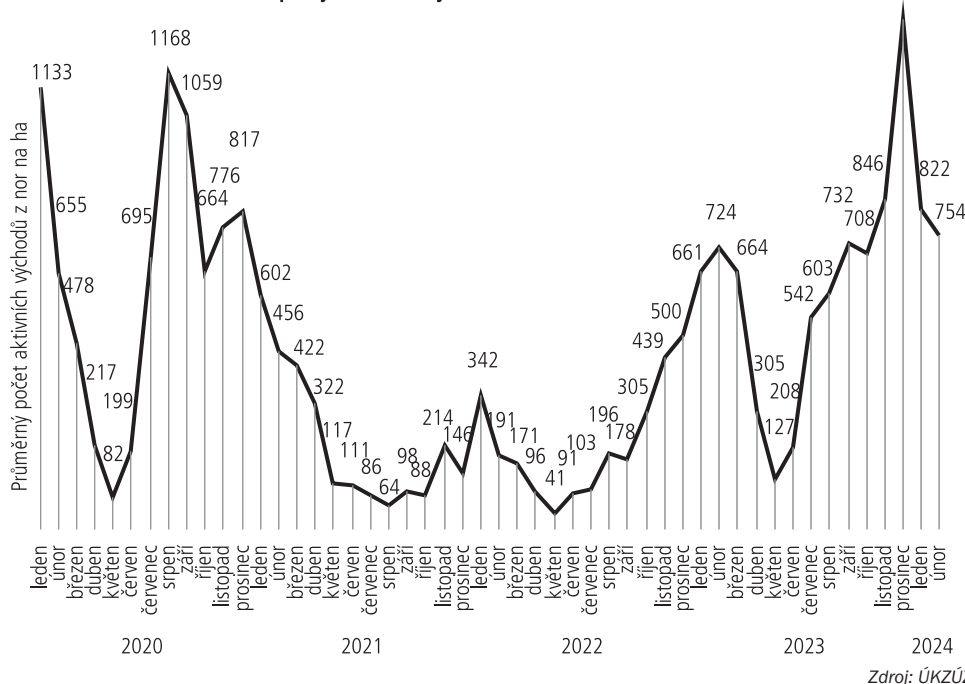
Od ledna hlášení aplikací nastartovalo znovu. V polovině

Graf 1 – Průměrný počet AVN/ha v jednotlivých krajích – únor 2024

Zdroj: ÚKZÚZ

Graf 2 – Průměrné počty aktivních výchoďů z nor na hektar rok 2020–2024

Zdroj: ÚKZÚZ